

L'ensenyament del català a les Illes Balears

M. ANTÒNIA FONT

Agraesc, a la revista LLENGUA NACIONAL, que ens convidi a participar en l'actualització de l'estat de la llengua catalana en l'ensenyament en tot el territori. Una iniciativa global, necessària i útil.

Introducció. Per tal de fer-nos una idea de com està el sistema educatiu illenc exposaré unes quantes dades resumides per situar el lector. Cal tenir en compte que parlem d'una població, a les Illes Balears, entorn d'un milió cent mil persones. El finançament que rebem de l'Estat és del tot insuficient. Si el Principat pateix un espoli fiscal d'un 8% del PIB, a les Illes en patim un d'un 14%. Del pressupost anual que maneja el Govern de les Illes, aproximadament el 3% es dedica a l'educació. Alguns anys ha estat inferior. Tenim una taxa de fracàs escolar de les més altes de l'Estat i un dels índexs més baixos de titulacions superiors. Tot i que la majoria del col·lectiu docent és gent compromesa i preparada, i supleix amb el seu esforç allò que l'Administració no li proporciona, el sistema pateix una falta de recursos econòmics considerable i li manquen professionals per a atendre les necessitats dels infants i joves escolaritzats. Hem de tenir en compte també que hem tengut —i tenim— uns índexs d'alumnat immigrant dels més alts de l'Estat i amb una presència d'unes cinquanta-set llengües diferents de transmissió familiar en infants en edat escolar.¹

Normativa vigent que afecta la llengua catalana en el sistema educatiu illenc

En primer lloc, l'**Estatut d'autonomia** (1983) estableix que els poders públics n'asseguraran el coneixement i crearan les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües oficials;² la **Llei de normalització lingüística** (1986) —aprovada per unanimitat al Parlament de les Illes Balears quan governava el PP— marca que, en l'ensenyament, s'ha de fer un ús progressiu de la llengua catalana perquè n'arribi a ser la llengua vehicular, així com que no es poden separar els alumnes per centres per raó de llengua, que en acabar l'escolarització obligatòria els alumnes han de dominar les dues llengües oficials i que els pares tenen dret a triar la llengua catalana o castellana del primer ensenyament. En 1986 es va publicar una normativa que regulava l'ensenyament de la llengua i literatura catalanes i en 1994 en va sortir una altra que regulava l'ús de la llengua catalana com a llengua vehicular en l'ensenyament no universitari.³ Tota aquesta normativa

1. Bassa i Martín, Ramon, coordinador (2013), «Sobre el model lingüístic escolar de les Illes Balears», Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació, UIB.

2. Estatut d'autonomia de les Illes Balears (1983), article 4.3.

3. Decret 74/1986, de dia 28 d'agost, regulador de l'ensenyament

va quedar derogada tres anys després, en 1997, per un nou decret, el conegut **Decret de mínims**, i en 1998 es publicà l'**Ordre que el desplegava**.⁴ Tota aquesta normativa, encara vigent, es féu durant legislatures del PP. A partir d'aquest moment tots els centres començaren a tenir una base legal que determinava que com a mínim el 50% de les matèries s'havien de fer en català i que si es volia superar el còmput del 50% i arribar al 100% en català —castellà en castellà i anglès en anglès— el consell escolar havia de dur a terme «les actuacions necessàries per a obtenir el consens majoritari dels pares dels alumnes del centre». El Decret estableix, i estableix, que les ciències socials i les naturals s'havien de fer obligatòriament en català. Amb els anys molts de centres han passat del 50% com a mínim al 100% en català per consens de la comunitat educativa. A les Illes mai no hi ha hagut cap normativa que implantàs la immersió lingüística com sí que es va fer a Catalunya en 1983. Les escoles que a les Illes fan tot l'ensenyament en català tenen el doble de sol·licituds de matrícula que de places disponibles. Aquestes escoles any rere any han esdevengut un model per a les altres i cada vegada més centres d'infantil i primària fan l'ensenyament en català. Un grup de mestres crearen en 1984 el Moviment d'Escoles Mallorquines, que durant més de vint-i-cinc anys fou un dinamitzador del català als centres. Per tant, si tots els centres públics i privats concertats de les Illes han de fer, com a mínim, el 50% en català, damunt els papers tothom ho fa, tot i que la realitat sovint és una altra i així consta en moltes de les memòries que, a final de curs, els docents lliuren a Inspecció educativa. Així mateix, totes les places dels centres docents estan catalogades com a bilingües i tots els mestres i professors han de tenir l'acreditació del coneixement del català, el nivell C1.

Recordem que en el 2004 va sortir l'**Ordre del 13 de setembre**,⁵ per la qual es regulava el dret dels pares,

de la llengua i literatura catalanes als centres docents no universitaris de les Balears. Ordre del conseller d'Educació i Cultura, de 29 d'agost de 1986, de regulació de l'ensenyament en llengua catalana en els centres docents. Ordre 12 d'agost de 1994, sobre l'ús de la llengua catalana, pròpia de les Balears, com a llengua vehicular en l'ensenyament no universitari. Derogats.

4. Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears, BOCAIB 17-07-1997. Ordre de dia 12 de maig de 1998, per la qual es regulen els usos de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, com a llengua d'ensenyament. Vigents.

5. Ordre de 13 de setembre de 2004, per la qual es regula el dret dels pares, les mares o tutors legals, a elegir la llengua del primer ensenyament dels alumnes dels centres sostinguts amb fons públics de les Illes Balears (BOIB, 18-9-2004, núm. 130).

les mares o els tutors legals, a elegir la llengua del primer ensenyament dels alumnes dels centres sostinguts amb fons públics de les Illes Balears. Aquesta Ordre va ser qualificada pel nostre sindicat, l' STEI Intersindical, com a «nyap pedagògic» del PP i mai no va tenir èxit entre els pares que —contents de la feina que es feia i es fa a les escoles— varen fer costat a l'ensenyament en català. Quan el PP va posar en marxa la normativa, pensaven que molts pares triarien ensenyament en castellà —ells volien demostrar que era una «imposició»—, però el 87% dels pares triaren ensenyament en català. El president del Govern i del PP, José Ramon Bauzá, ho tornà a intentar en el 2012 i en el 2013... Novament el 87% i el 90% dels pares triaren ensenyament en català. Aquesta Ordre tenia una sola cosa bona i és que no podien separar els alumnes per aules. El fracàs de l'aplicació d'aquesta Ordre estava cantat abans de començar. Mestres, pares, tutors, representants del professorat i personalitats de reconegut prestigi entre la comunitat educativa feren pinya entorn de l'argumentari a favor de l'ensenyament en català per a tots els infants, un argumentari consensuat en les assemblees de mestres i professors en català de cadascuna de les illes que, en aquell moment, impulsaren els «Enllaçats per la Llengua».⁶ Durant aquests darrers deu o dotze anys la gran eina per a desplaçar el català de l'escola ha estat la promoció de l'aprenentatge de les llengües estrangeres. Es va fer el Decret trilingüe durant la legislatura del PP a les Illes (2003-2007), que fou derogat en la legislatura següent (2n Pacte de Progrés). Anys més tard el president Bauzá (PP) va implantar el **Decret de tractament integrat de llengües, el famós Decret TIL...** que entre aquest i les retallades en educació va treure 100.000 persones al carrer, quasi un 10% de la població total de les Illes. L' STEI i altres sindicats presentarem un recurs davant els tribunals i vàrem aconseguir tombar el TIL als jutjats. Es va fer una suspensió cautelar de l'ordre d'aplicació i el Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears va declarar nul el TIL. La normativa vigent que també afecta el català en l'ensenyament és el **Pla d'acolliment lingüístic i cultural (PALIC)**,⁷ adreçat a alumnes d'incorporació tardana i que havia estat reduït pel Govern Bauzá i que, enguany, encara serà d'aplicació restringida. El que entrarà en vigor en el curs 2016-2017 i que s'ha publicat aquest estiu al BOIB és el **Decret per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres**⁸ i que

6. Enllaçats per la Llengua <http://exllengua.blogspot.com/>

7. Ordre del conseller d'Educació i Cultura de dia 14 de juny de 2002, per la qual es regula l'elaboració i execució del Programa d'acolliment lingüístic i cultural adreçat a l'alumnat d'incorporació tardana (BOIB, 4 juliol 2002).

8. Decret 45/2016, de 22 de juliol, per al desenvolupament de la competència comunicativa en llengües estrangeres als centres educatius sostinguts amb fons públics de les Illes Balears (BOIB, 23 juliol 2016).

s'ha fet durant el primer any de legislatura del Govern del PSIB-PSOE-MES per Mallorca-MES per Menorca i el suport de PODEM-os. Aquest decret permet que els centres voluntàriament puguin fer alguna assignatura en llengua estrangera, però sense reduir la presència del 50% en català com a mínim.

On ens trobam. Anàlisi d'algunes dades

No comptam amb dades fiables de l'aplicació del TIL durant el curs 2013-2014, ni de les possibles seqüeles que tingué la imposició del Decret TIL damunt l'ensenyament en català. La necessitat de normalitzar i d'incentivar l'ús del català dins i fora de l'escola és ben urgent. Només amb el 50% de l'ensenyament en català no es pot garantir que tota la població escolar sàpiga català en acabar la secundària obligatòria. Fa massa temps que no es fan passes decidides i endavant pel català dins i fora de l'escola. També falten dades continuades i metòdiques de la situació del català en l'ensenyament, però n'hem trobades algunes de significatives:

1. Aquestes dades pertanyen als informes que elabora periòdicament el Consell Escolar de les Illes Balears (CEIB), que es poden consultar a www.consellescolarib.es La font és el Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. Les dades del Ministeri estan recollides així. La classificació que en fa no s'ajusta a la normativa vigent de les Illes.

El Decret de mínims estableix que tots els centres han de fer el 50% com a mínim en català; per tant, no n'hi hauria d'haver que ho facin només en castellà o centres que només facin català com a matèria. Però hi ha centres que no compleixen el Decret de mínims.

2. Dins els centres privats concertats de les Illes hem de comptar que hi ha les grans escoles concertades, moltes d'ordes religiosos, i d'altres que són cooperatives d'ensenyament laiques i compromeses amb la llengua i la cultura del País i que, des de la seva creació, ho fan tot en català.

3. La majoria dels centres públics d'infantil i primària fan tot l'ensenyament en català, 83,6% el curs 2012-2013. Són quasi el doble dels que ho fan tot en català als centres privats concertats, 39,2% el mateix curs.

4. Als centres públics, del 2010 al 2013, **baixa l'ensenyament tot en català** i puja l'ensenyament del 50% en català i 50% en castellà. A l' STEI sabem que, en les condicions sociolingüístiques actuals, quan fora de l'escola quasi tot és en castellà, només un ensenyament del 100% en català pot garantir que en acabar l'escolarització obligatòria el conjunt de l'alumnat sigui competent en les dues llengües oficials.

Una altra dada interessant per a veure l'assoliment del coneixement del català és la de l'evolució percentu-

al d'alumnat de 6è de primària —des del curs 2010-2011 fins al curs 2014-2015—, que ha superat les diferents àrees curriculars, i veiem que no puja al ritme que puguen les altres matèries, segons un recent informe de l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu (IAQSE) (taula 1).⁹

Els percentatges augmenten quasi tres punts percentuals de l'any 2010 al 2015 en totes les àrees, i en l'anglès n'augmenta quasi quatre. En canvi, en la llengua catalana només ho fa un punt i mig. Es fa evident la necessitat de dur a terme un estudi de les causes d'aquest desnivell i del suport urgent que necessita la llengua catalana als centres docents.

Vegem ara l'evolució del percentatge global de la Competència en Comunicació Lingüística (CCL) consolidada en llengua catalana, castellana i anglesa dels **alumnes de 2n d'ESO**. Dades IAQSE.¹⁰ Veurem com baixen les CCL i la catalana és la que baixa més. La competència matemàtica puja un poc (taula 2).

Quins problemes tenim tots plegats?

A les Illes som molt conscients de la divisió que la nostra comunitat lingüística pateix en temes de llengua, cultura, territori, país... Una sola llengua i multitud de normatives diferents que l'afecten. La resistència durant el franquisme i la feina pel català que es féu durant la transició són exemples a seguir i han donat com a resultat la construcció dels fonaments i els pilars de l'educació que han fet possible el creixement de l'ensenyament en català i la resistència contra els atacs perpetrats pels governs del PP. Després de la mort del

9. Dades estadístiques específiques dels centres d'educació infantil, primària i secundària de les Illes Balears de titularitat pública i concertada. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu (IAQSE). http://iaqse.caib.es/documentos/publicacions/Estad_res_centres_2014_2015.pdf

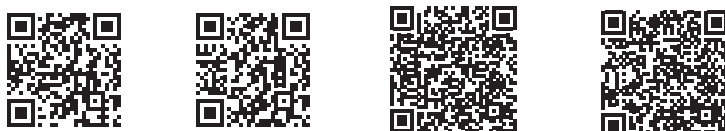
10. Indicadors del Sistema Educatiu 2014 (IAQSE) http://iaqse.caib.es/documentos/indicadors/2014/indicadors_2014.pdf

Àrees	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Coneixement del medi	85,5	87,1	88	88	88,3
Llengua catalana	86	86,5	87,4	87,3	87,5
Llengua castellana	87,7	88,6	89,5	89,7	90,7
Llengua anglesa	83,3	85,1	85,6	85,7	87
Matemàtiques	82,5	84	83,6	85,2	85,2

Taula 1

Àrees	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Coneixement del medi	85,5	87,1	88	88	88,3
Llengua catalana	86	86,5	87,4	87,3	87,5
Llengua castellana	87,7	88,6	89,5	89,7	90,7
Llengua anglesa	83,3	85,1	85,6	85,7	87
Matemàtiques	82,5	84	83,6	85,2	85,2

Taula 2

dictador, la recuperació dels drets i les llibertats anava associada a la recuperació de l'espai que havia d'ocupar la llengua a les Balears. Els qui en aquell moment havien de dur endavant aquest objectiu eren persones preparades, conscienciades i il·lusionades, i foren elles les qui posaren les primeres pedres en favor de l'educació com a mitjà per a recuperar el català, la consciència col·lectiva i la identitat com a poble.

Unes primeres passes molt ben fetes i que es feren simultàniament en molts de punts diferents de cada una de les illes.

En conclusió: necessitam bastir, primer de tot, un nou model educatiu en consonància amb un nou model econòmic i social que treballi per una economia sostenible, que redueixi les desigualtats socials, que camini cap a la solidaritat entre els pobles i assolixi la justícia social. També s'ha de normalitzar el català dins i fora de l'escola en tots els àmbits amb accions a curt i llarg termini... i consensuar un model lingüístic escolar fonamentat en la llengua pròpia del territori com a element bàsic de cohesió social. El model lingüístic escolar es construeix amb temps, sense improvisacions ni presses, amb els objectius clars i establint prioritats. Primerament hem de consolidar l'aprenentatge del català, la llengua pròpia del territori, i després començar a introduir altres llengües de manera progressiva. Així mateix, cal voluntat política, estabilitat legislativa i continuïtat amb els objectius consensuats, formació del professorat en llengua i en noves metodologies i tecnologies, material didàctic adaptat a cada edat, feina en equip de tot el professorat implicat, amb desdoblaments, amb auxiliars de conversa, amb intercanvis escolars...

Tenim molta feina a fer! ♦

M. ANTÒNIA FONT, professora de secundària i secretària de Normalització lingüística de l'STEI Intersindical